Jana Geržová

EDITORIÁL

Ruská agresia voči Ukrajine trvá štyri roky a sedem mesiacov, preto úvod časopisu už od roku 2022 venujeme rubrike *Návod na prežitie*. Aktuálne sme oslovili Olhu Zhurbu, zakladateľku projektu *Magnificent Picnic* a súčasne iniciátorku akcie *Ďakujem za nezávislosť*, ktorá sa uskutočnila v spolupráci s občianskym združením Mier Ukrajine v zastúpení Mariána Kulicha 24. augusta 2026 na Hlavnom námestí v Bratislave. Akcia prebehla presne 35 rokov po tom, čo ukrajinský parlament schválil a podpísal dokument deklarujúci nezávislosť Ukrajiny od Sovietskeho zväzu. Súčasťou ZSSR bola Ukrajina od roku 1922 až do roku 1991. V rokoch 1990 až 1991 akty nezávislosti podpísalo všetkých pätnásť zväzových republík vrátane Litvy, Lotyšska, Estónska, Moldavska, Bieloruska, ale aj Arménska alebo Gruzínska, čím sa spečatil rozpad centralizovaného impéria ovládaného z Moskvy. I keď sa zdá, že jednou z príčin ruskej agresie na Ukrajine je práve strata postavenia hegemóna, úlohu zohráva predovšetkým ruský naratív, že Rusi a Ukrajinci sú jeden národ a že Ukrajina je umelý štát bez vlastnej historickej štátnosti. Preto sa medzi 35 osobnosťami, ktoré si symbolicky sadli za prestretý stôl, objavili nielen mená tých, ktorí v roku 1991 spísali Deklaráciu nezávislosti Ukrajiny (Levko Lukjanenko) a implementovali ju do reality (Leonid Kravčuk, prvý ukrajinský prezident), ale aj tých, ktorí dokumentujú, kam až siahajú korene tohto boja (Pylyp Orlyk, autor prvej ústavy z roku 1710) vrátane emancipačných aktivít po rozpade cárskeho Ruska. Sú tu prezentovaní Volodymyr Vynnyčenko a Mychajlo Hruševskyj, prví predsedovia Ukrajinskej ľudovej republiky (1917 – 1919), ale aj Heorhij Narbut, zakladateľ modernej ukrajinskej vizuálnej identity a tvorca jej prvých štátnych symbolov. Čestné miesto zaujali umelci, predovšetkým literáti a politickí aktivisti, ktorí v období, keď bola Ukrajina systematicky rusifikovaná, svojou tvorbou budovali povedomie o autonómii ukrajinskej kultúry. Medzi nimi vynikla poetka, prekladateľka a aktivistka za práva žien Lesja Ukrajinka (1871 – 1913). Mnohí z nich, predovšetkým počas existencie Sovietskeho zväzu, zomreli na následky väzenia – Mychailo Soroka (1971), Valerij Marčenko (1984) či Vasyl Stus (1985) –, boli zavraždení sovietskymi tajnými službami ako aktivistka a monumentálna maliarka Alla Horska (1970), stali sa obeťami ruských útokov v aktuálnej vojne (sólista Baletu Národnej opery Artem Dacyšyn, 2022) alebo v nej položili život (seržant Pavlo Petryčenko, 2024).

Na prvý pohľad sa môže zdať, že medzi ruskou agresiou na Ukrajine a tematickým blokom príspevkov, ktorý je venovaný 61. ročníku Bienále umenia v Benátkach, neexistujú styčné body. Opak je však pravdou. Umenie a politika sa stali najviac diskutovanými témami počas troch dní pre-openingu (6. – 8. máj 2026), keď prebehla séria verejných protestov proti znovuotvoreniu pavilónu Ruska, ale aj účasti Izraela. Tieto rozhodnutia vedenia bienále odporcovia vnímali ako bezprecedentné legitimizovanie agresora. Medzinárodnú výstavu, ktorej koncepciu pripravila Koyo Kouoh (1967 – 2025) tesne pred nečakanou smrťou a zastrešila názvom *V molových tóninách*, reflektujeme formou ankety. Odpovede Daniela Grúňa sme zaradili do tohto čísla časopisu, odpovede Zuzany Flaškovej a Miroslava Haľáka prinesieme v čísle budúcom.

Špeciálnu pozornosť sme venovali storočnici Československého pavilónu, ktorý bol otvorený pre verejnosť počas 15. ročníka Benátskeho bienále v roku 1926. Mapujeme nielen históriu slovenskej účasti v národnom pavilóne, ale formou orálnej histórie prinášame aj jedinečný pohľad do zákulisia príprav a realizácie projektov, ktoré sa uskutočnili po roku 1993, po rozpade Československa.

V stálej rubrike *Profil Profilu* Dominik Štrbo predstavuje tvorbu 36-ročného maliara Rastislava Podhorského, vedúceho Ateliéru maliarstva Delta na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave. Nebýva zvykom, aby sa v tejto rubrike opakovane objavil ten istý umelec alebo tá istá umelkyňa. V tomto prípade sme urobili výnimku a k analýze jeho tvorby sa vraciame s odstupom deviatich rokov. V roku 2017 rozhovor s čerstvým absolventom maľby v časopise *Profil* viedol o generáciu

Detailný záber z výstavy Andrása Cséfalvaya
A Marriage of Flame and Flame, 2026

starší estetik Michal Šedík venujúci sa semiotike a teórii obrazu,[1] v aktuálnom čísle umelca vyspovedal Dominik Štrbo, o šesť rokov mladší historik umenia, medzi ktorého záujmy patrí stredovek, ikonografia, vizuálna kultúra a genderové teórie. Porovnaním týchto dvoch rozhovor sa nám ponúka jedinečná príležitosť sledovať nielen to, ako sa zmenila Podhorského maľba a jeho uvažovanie o nej, ale aj to, ako spôsob kladenia otázok roztvára možnosti interpretácie a pochopenia rôznych úrovní diela.

Z aktuálnych výstav sme zaradili pohľad Jozefa Cseresa na tvorbu u nás málo známej španielskej umelkyne Ángely de la Cruzovej, ktorá žije v Londýne a po tom, čo sa prebrala z kómy, tvorí na invalidnom vozíku. Je to ďalší príspevok, ktorý ponúka silný umelecký a ľudský príbeh, podobne ako ten o Zorke Lednárovej vyrozprávaný Janou Babušiakovou (*Profil* 1/2026). Z domácej scény prinášame recenziu Petra Megyešiho na výstavu Andrása Cséfalvaya v trnavskej Synagóge – Centre súčasného umenia pri Galérii Jána Koniarka. O autorovi tohto spektakulárneho diela, ktoré divákom prináša silné emocionálne zážitky, Megyeši píše: *„Sprostredkováva atypické formy poznávania, prostredníctvom významovo mnohovrstvového objektu necháva zaznieť hlas neľudských aktérov, kombinuje nábožensk ý a mýtický diskurz s vedeckým, kombinuje rôzne koncepcie časovosti a primerane dávkuje pátos.“* Nenechajte si ujsť príležitosť konfrontovať sa s dielom, ktoré ďaleko presahuje domácu scénu a svojím jazykom a témou by sa nestratilo ani v konkurencii diel z medzinárodnej výstavy na aktuálnom 61. ročníku Bienále umenia v Benátkach. Výstava potrvá do 15. októbra 2026.

V rubrike *Fem pozitív* Eliška Mazalanová predstavuje magisterskú diplomovú prácu Michaely Prableskovej, ktorou v tomto roku ukončila štúdium na Katedre intermédií Vysokej školy výtvarných umení v Bratislave. Vybrali sme ju preto, lebo istým spôsobom odzrkadľuje posun, ktorý v chápaní feminizmu prináša najmladšia generácia spájaná s takzvanou štvrtou vlnou tohto hnutia. Nie je to len prepojenie feminizmu s kapitalizmom, ktorý sa chápe ako systém produkujúci a udržiavajúci rodovú nerovnosť, ale aj rehabilitácia emócií vrátane ezoterických rituálov, ktoré sú nástrojmi politického boja aj prostriedkom emocionálnej hygieny a liečenia generačných tráum.

1 http://www.profilart.sk/profil/profil-c-4-2017/